

УДК 821.161.2(092):(94)

Тетяна Петренко

СЕРГІЙ ДОМАЗАР – УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК В АВСТРАЛІЇ

У статті описано життєвий і творчий шлях українського та австралійського письменника-емігранта Сергія Домазара. У хронологічному порядку розглянуто наукові, публіцистичні та художні публікації автора.

Ключові слова: Сергій Домазар, біографія, письменник, публіцист, еміграція, Австралія.

Одним із важливих завдань сучасного дослідника є повернення в українську літературу несправедливо забутих імен, відкриття “нових” письменницьких персоналій, які свого часу були вилучені з літературного процесу через історичні, політичні та інші обставини. Вагому категорію таких авторів складають представники літератури української діаспори. Як відомо, поняття “діаспорні письменники” широке за змістом і може охоплювати кілька категорій митців. Воно включає в себе письменників-емігрантів (тих, хто свідомо виїхав за кордон), тих, хто народився в Україні, а виріс за її межами, а також покоління, народжене і певною мірою асимільоване на новій землі. У дослідженні ми спираємося на думку Г. Костюка: “Через лихоліття нашого часу сталося так, що від 1921 року єдиний у межах державних, хай і багатовививний у формах, український літературний процес пішов двома шляхами: 1) літературний процес в УРСР і 2) літературний процес поза її межами (Галичина, Закарпаття, еміграція)” [9, с. 443]. Особливе зацікавлення для нас становлять представники літератури Полтавщини, які

народилися і певний час жили тут, а потім емігрували за кордон.

У центрі нашої наукової уваги постать Сергія Домазара – представника української літератури в Австралії. На жаль, ця особистість порівняно мало znana в Україні. Причинами цього стали складні обставини життєвого шляху митця, недостатня популяризація його творчості. Мета нашої розвідки – якомога повніше представити біографію Сергія Домазара, окреслити основні етапи творчого шляху письменника, простежити, хто, де, коли і як критично оцінював його літературний набуток.

Якщо розглянути в хронологічному порядку знайдені в друкованих виданнях біографічні відомості про Сергія Домазара, то перш за все слід згадати коротку статтю в Енциклопедії українознавства (Париж – Нью-Йорк, 1955) [2]. Окремі факти з життя і творчості письменника знаходимо в книзі Д. В. Нитченка “Під сонцем Австралії” (Мельбурн, 1994) [10], у статті В. Шумського “Бл. п. Сергій Домазар (29.8.1900 – 18.7.1987)”, розміщеній у першому українському часописі в Австралії “Вільна думка” (1997) [15], а також у бібліографічному довіднику П. П. Ротача “Розвіяні по чужині. Полтавці на еміграції” (Полтава, 1998) [12]. Найповніше факти з життя Сергія Домазара та його дружини Олени представлені у відповідних статтях енциклопедичного довідника “Українці Австралії” (Сідней, 2001) [1; 3]. Серед біографічних публікацій останнього десятиліття

© Т. Петренко, 2012

відзначимо статтю М. Романюка в Матеріалах до енциклопедичного словника “Українська журналістика в іменах” (Львів, 2005) [11], статтю Р. І. Доценка в Енциклопедії сучасної України (Київ, 2008) [8], а також статтю М. Ф. Слабошпицького “Сергій Домазар із Пириятина над Удаєм” у газеті “Літературна Україна” (2010) [14]. Опрацювавши зазначені матеріали, подаємо біографію письменника.

Сергій Домазар (справжнє ім'я – Сергій Федорович Давиденко; інший псевдонім – Іван Сагайда) – публіцист, прозаїк, журналіст, громадський діяч. Народився 29 серпня 1900 року в місті Пириятині Полтавської області. Старший із двох синів у родині сільського фельдшера Федора Давиденка й медсестри Ольги. Навчався в Пириятинській гімназії. Закінчив школу старшин Української Галицької Армії (УГА) в Гуті Чугорській, брав участь у боях січових стрільців. Після розгрому УГА, ледве видужавши від тифу, потрапив у в'язницю. Був засуджений до розстрілу, але врятувався, і з того часу прибрав прізвисько померлого від тифу побратима по зброї. На рідній землі Сергій Домазар вів кочовий спосіб життя, оскільки боявся зустріти того, хто знав про його петлюрівське минуле й міг би донести про це владі.

Окрім любові та вродженого таланту до літератури, Сергій Домазар захоплювався скульптурою. Товаришував із видатним українським митцем Іваном Петровичем Кавалерідзе, який учив і заохочував його розвивати талант скульптора. Двічі втікав за кордон, хотів дістатися Парижа, щоб там студіювати мистецтво, але туга за батьківщиною, загибель товариша й загроза ув'язнення в польській тюрмі змушували його повертатися в Україну. На батьківщині Сергій Домазар не мав можливості навіть мріяти про якусь освіту чи кар'єру. Щоб не привертати до себе уваги НКДБ, він працював там, де був непомітним: перекладав за гонорар німецьку енциклопедію, чим поглиблював свої знання цієї мови, виконував роботу суфлера в театрі.

У театрі Леся Курбаса “Березіль” познайомився зі своєю майбутньою дружиною. Олена Кисіль-Загорянська народилася 22 квітня 1901 року в Чернігові. Закінчила місцевий педагогічний інститут. Працювала вчителькою. Потім перейшла працювати актрисою в театр Леся Курбаса, щоб бути зі своєю сестрою Катериною. 1925 року Сергій Домазар і Олена Кисіль-Загорянська одружилися. 1932 року в них народився син Гай. Сергій Домазар знайшов собі та дружині роботу спочатку в харківській, а пізніше в київській друкарні. 1937 року, проте, його звільнили як безпартійного. Мусив найматися чорноробом у корабельно-будівельну кузню, поки не влаштувався викладачем німецької мови в Київський ветеринарний інститут.

Під час війни Сергія Домазара мобілізували до Червоної Армії, але, оминувши німецький полон, він повернувся до Києва. У перший рік німецької окупації працював складачем української газети в Києві, писав статті, фейлетони, спілкувався з письменниками. 1942 року разом із дружиною та сином був примусово вивезений до Німеччини. Із групою селян вони прибули до німецького села Драйч (Тюрингія) як оstarбайтери на сільськогосподарські роботи. Це була важка праця, особливо для Олени, а платня нижча за мізерну. Та, незважаючи ні на що, Сергій Домазар знаходив час, енергію дописувати до Української газети в Берліні. Завдяки цим публікаціям він здобув популярність серед читачів та прихильність провідних культурних діячів української діаспори Німеччини. Завдяки сприянню друзів Сергієві Домазару вдалося отримати роботу в друкарнях Берліна, а сина Гаю влаштувати на навчання в українську гімназію в Моджанах біля Праги.

Кінець війни застав родину Домазарів знову в Тюрингії. Після капітуляції Німеччини їм довелося прийти пішки в Баварію, щоб unikнути насильного вивезення до СРСР. Там оселилися в таборі ДП (для переміщених осіб) “Лягарде” в Ашафенбурзі. Сергій Домазар активно включається в українське культурне життя. Ось що згадує журналіст Володимир Шумський: “Сергія Домазара (його літературне псевдо “Іван Сагайда”) вперше я зустрів в 1947 році в товаристві культурних діячів (письменників С. Підгайного, О. Лятуринської та інших) в таборі “Лягарде” у Ашафенбурзі. Але тоді ми ще не були певні, куди далі заведе нас доля... У Німеччині Сергій Домазар уже тоді був відомим письменником, який написав кілька публіцистичних праць (зокрема “Великі питання”), виголошував доповіді, брав також активну участь у церковному житті. Дуже любив спілкуватися з молоддю” [15, с. 3]. “Великі питання” – це перша книга митця, написана під псевдонімом “Іван Сагайдак”, збірка політичної публіцистики, в якій глибоко проаналізовано українські проблеми в контексті ХХ століття. Автор порушує політичні питання, аналізує історію України та роздумує про її ідеальний устрій як майбутньої самостійної держави.

У квітні 1949 року Сергій Домазар із родиною прибув до австралійського міста Мельбурн. Певний час перебував у перехідному таборі в Бонегіллі, а потім оселився в Сіднеї. Письменник брав активну участь у суспільному, культурному та релігійному житті української громади. У серпні 1949-го написав пам'ятку для українців Австралії публіцистичну статтю “Чи любите ви Австралію?”, яка була надрукована у “Вільній Думці” (число 12, 1949 рік). Після при-

буття на цей материк він оселився в спеціальному робітничому таборі, де жили сотні земляків. Усі вони працювали над будовою величезної греблі “Warrgamba Dam” на захід від Сіднею, на річці Непієн (Nepiean River). Важкою фізичною працею заробляли на існування і право бути під австралійським небом. І саме тоді виїшла розвідка Сергія Домазара, яка пролунала майже в одному тоні зі статтею “Чому я не хочу вертатись до СРСР” Івана Багряного. Головна мета публікації – відповідь на асиміляційний тиск, який здійснювала щодо емігрантів австралійська влада. Сергій Домазар наголошує, що українці ніколи не стануть австралійцями цінною відмови від батьківщини: “Ми не забудемо нашого Єрусалиму у більшовицькому полоні – нашої України” [14, с. 8].

Саме ця стаття стала початком журналістської біографії Сергія Домазара в Австралії. 29 грудня 1949 року в “Савой готелі” на Елізабет-стріт в Сіднеї він спільно з видавцем і редактором “Вільної думки” Володимиром Шумським організує першу конференцію українських журналістів, на якій виробляють основні напрямки діяльності українських публіцистів в Австралії. Упродовж трьох десятиріч Сергій Домазар писав рецензії та статті для часопису “Вільна думка”. Про це зазначає Володимир Шумський: “Протягом більше тридцяти років Сергій Домазар часто відвідував редакцію “ВД”, написав безліч коротких статей, рецензій, кілька років робив огляд української преси, вів колонку “Менше 50 слів” тощо. Завжди був прихильником залишати мову згідно з оригіналом, щоб “віддати справжнього духа автора”, а лише робити необхідні поправки. Пробирав увести упрощену українську азбуку (зокрема якщо йдеться про “дз” і “дж”)” [15, с. 3]. Високо цінував публікації Сергія Домазара літературний оглядач “Радіо Свобода” Ігор Качуровський, називаючи його “призбутим видатним літературознавцем” [10, с. 8]. Публіцист відстоював права українців як окремої нації в англomовній пресі Сіднея, друкувався в багатьох газетах і журналах діаспори, зокрема в “Сучасності”. Сергій Домазар написав низку мовознавчих праць, сотні газетних статей із найрізноманітніших питань – від історико-політичних й до літературно-мистецьких.

Разом із тим він ніяк не міг звикнути до Австралії з її дуже відмінною від української природою. Туга за батьківщиною й спонукала по-лишити цей теплий край. Письменник три роки подорожує Європою, Канадою, США. Та хоч довікля там було подібне до рідного, ніде йому не вдавалося заробити собі на життя. Повернувшись до Австралії, Сергій Домазар оселяється в місцевості Ему Плейнс (Рівнина Страусів),

на березі річки Непієн, яка трохи нагадувала йому рідний пирятинський Удай.

Там і був написаний його основний твір – роман “Замок над Водаєм”. Єдиний роман Сергія Домазара вперше був виданий у Мюнхені 1964 року. Англійською мовою книга була перекладена 1971 року. Українська публікація відбулася лише 2003 року в Сумах і в значно більшому обсязі – 2010 року в Києві. Автобіографічний “Замок над Водаєм” написаний у вигляді спогадів головного героя Івана Сагая про дитячі, підліткові та юнацькі роки, проведені в Україні. Дитинство Івана зображується на тлі мальовничої природи Полтавщини. Шкільні роки тісно пов’язуються з Пирятином, де головному героєві довелося багато пережити сумних і щасливих митей життя. Це місто назавжди лишилося в його серці (про що свідчить і сама назва роману, адже “Замок над Водаєм” – це частина Пирятина, розташована над річкою Удай). Пригоди та поневіряння юнака відбуваються на тлі революційних перипетій 1917 року. Тогочасні трагічні події читає спостерігає з точки зору молодого українського патріота, учасника Української Галицької армії. Оскільки “Замок над Водаєм” – художній твір, то зрозуміло, що реальні факти з життя Сергія Домазара пройшли мистецьку трансформацію та естетичне переосмислення; крім того, письменник змінив топоніми рідних місць (Драбатин – це місто Пирятин, Водай – річка Удай, Любгород – Миргород, Любка – Ромодан).

В Австралії були видані й інші книги Сергія Домазара – “Два нариси” (1953), “Кордон Володаря сімох морів” (1962), “Реставратори голубих мрій” (1973).

Збірка “Два нариси” об’єднує твори “Лист до В. Ш. Земляка” і “Два послання, чоботи і ще дещо” (уперше був надрукований у газеті “Українські вісті”, ч. 15–16, лютий 1953 р., Новий Ульм, Німеччина). Збірка нарисів “Кордон Володаря сімох морів” уміщує 6 творів: “У виблomu місті” (уперше надрукований в “Українських вістях”, ч. 37–38, травень 1949 р., Новий Ульм, Німеччина), “Кордон Володаря сімох морів” (уперше надрукований в газеті “Наш вік”, ч. 15–18, 1950 р., Канада), “Постріл із Казікової гармати” (уперше надрукований в журналі “Нові дні”, ч. 67, серпень 1956 р., Торонто, Канада), “Проблеми професорів за печерної доби” (уперше надрукований в журналі “Нові дні”, ч. 221, червень 1968 р., Торонто, Канада), “Змарнована сила” (уперше надрукований в журналі “Сучасник”, ч. 1, червень 1948 р., Торонто, Канада), “Іх не було в Будинкові Блакитного”. Під назвою “Реставратори голубих мрій” автор об’єднав два полемічні нариси – “Вовче молоко” (уперше надрукований в журналі “На сторожі”,

ч. 5 (25), 1947 р., Мюнхен, Німеччина) і “Реставратори голубих мрій” (уперше надрукований у журналі “Визвольний шлях”, листопад і грудень 1969 р., січень 1970 р., Лондон, Велика Британія).

Сергій Домазар мав репутацію знавця української мови. Написав проблемну мовознавчу розвідку про “частоту вживання літер української абетки, вісім чудесних українських літер, довершену українську абетку” “Досконале знаряддя нашої мови” (1971). Він також добре володів англійською мовою, з якої переклав “Зелені роки” А. Дж. Кроніна, “Вбивці” Е. Гемінгвея та ін.

Розповідь про життєвий і творчий шлях Сергія Домазара завершено словами М. Ф. Слабошпицького: “Перечитуючи Домазарові публіцистичні, історико-політичні, літературно-критичні й мовознавчі праці, неоднораз ловиш себе на думці: якби цьому інтелекту випали бодай на децицію сприятливіші умови для наукової та творчої роботи, то він дав би нам стократ більше. В нього є не тільки знання матеріалу й проблем, не тільки точність формулювань, а й оте дорогоцінне вміння йти до суті найкоротшим шляхом, що дається людям так само рідко, як і талант (чи, може, це і є одним із виявів таланту)” [14, с. 9].

Як підсумок зазначимо, що громадський діяч, письменник, публіцист, журналіст Сергій Домазар – людина з важким і цікавим життєвим шляхом. Його творча спадщина не була належно засвоєна та оцінена. Тому перед нами стоїть завдання – дослідити роман “Замок над Водаєм” і публіцистичні нариси літератора, визначити їхнє місце і значення в українському письменстві.

Література

1. Домазар Олена [Текст] // Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней: “Вільна думка” і Товариство збереження української спадщини в Австралії, 2001. – С. 163.
2. Домазар Сергій [Текст] // Енциклопедія українознавства: в 2-х ч. / Гол. ред. проф. д-р. Володимир Кубійович. – Ч. 2. – Париж – Нью-Йорк: Наукове Товариство ім. Шевченка, Видавництво “Молоде життя”, 1955. – С. 560.
3. Домазар Сергій [Текст] // Українці Австралії: Енциклопедичний довідник. – Сідней: “Вільна думка” і Товариство збереження української спадщини в Австралії, 2001. – С. 162–163.
4. Домазар, Сергій. Два нариси [Текст] / Сергій Домазар. – Сідней, 1968. – 68 с.
5. Домазар, Сергій. Досконале знаряддя нашої мови [Текст] / Сергій Домазар. – Сідней, 1975. – 18 с.
6. Домазар, Сергій. Кордон володаря сімох морів [Текст] / Сергій Домазар. – Сідней, 1971. – 112 с.
7. Домазар, Сергій. Реставратори голубих мрій [Текст] / Сергій Домазар. – Сідней, 1973. – 121 с.

8. Доценко, Р. І. Домазар Сергій [Текст] / Р. І. Доценко // Енциклопедія сучасної України / [упоряд. І. М. Дзюба та ін.] – Т. 8. – К.: Національна академія наук України, Наукове товариство ім. Т. Шевченка, Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України, 2008. – С. 237.

9. Костюк, Г. З літопису літературного життя в діяспорі. До 15-річчя діяльності Об'єднання українських письменників “СЛОВО”: 1954–1969 [Текст] / Григорій Костюк // Костюк Григорій. У світлі ідей та образів: Вибране. Критичні та історико-літературні роздуми 1930–1980. – [Б. м.]: Сучасність, 1983. – С. 440–449.

10. Нитченко, Д. Під сонцем Австралії [Текст] / Дмитро Нитченко. – Мельбурн: Байда, 1994. – 480 с.

11. Романюк, М. Домазар Сергій Федорович [Текст] / М. Романюк // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопед. сл.; ред. М. М. Романюк]. – Вип. 12. – Львів: НАН України: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Науково-дослідний центр періодики, 2005. – С. 148–149.

12. Ротач, П. Домазар Сергій [Текст] / П. Ротач // Ротач П. Розвіяні по чужині. Полтавці на еміграції. Короткий бібліографічний довідник. – Полтава: Верстка, 1998. – С. 47–48.

13. Слабошпицький, Михайло. Життя під чужим іменем, або Виховання почуттів (Сергій Домазар і його роман “Замок над Водаєм”) [Текст] / Михайло Слабошпицький // Домазар Сергій. Замок над Водаєм. Роман. – К.: Ярославів Вал, 2010. – С. 5–14.

14. Слабошпицький, Михайло. Сергій Домазар із Пирятина над Удаєм [Текст] / Михайло Слабошпицький // Літературна Україна. – № 25. – 2010. – 22 лип. – С. 5.

15. Шумський, Володимир. Бл. п. Сергій Домазар (29.8.1900–18.7.1987) [Текст] / Володимир Шумський // Вільна думка. – Ч. 31. – 1997. – 30 лип. – С. 3.

Tatyana Petrenko

SERHIJ DOMAZAR – A UKRAINIAN WRITER IN AUSTRALIA

In this article a life and writing career of Serhij Domazar, a Ukrainian expatriate author who lived in Australia, is described. His research, publicist and fiction publications are regarded in the chronological order.

Keywords: *Serhij Domazar, biography, writer, publicist, emigration, Australia.*

Татьяна Петренко

СЕРГЕЙ ДОМАЗАР – УКРАИНСКИЙ ПИСАТЕЛЬ В АВСТРАЛИИ

В статье описывается жизненный и творческий путь украинского и австралийского писателя-эмигранта Сергея Домазара. В хронологической последовательности рассмотрены научные, публицистические и художественные публикации автора.

Ключевые слова: *Сергей Домазар, биография, писатель, публицист, эмиграция, Австралия.*

Надійшла до редакції 22.08.2012 р.